

Valtiollinen poliisi

Helsingissä,

lokakuun 16 p:nä 1944.

NO 17291.../17210

Tilannekatsaus № 9.

16676-16683

Valtiollinen poliisi laatinut syyskuulta 1944.

Kun pääministeri Hackzell myöhään syyskuun 2 päivän iltana piti radiopuheensa, jossa ilmoitettiin, että hallitus on päättänyt maan irrottamisen sodasta, suhteiden katkaisemisen Saksaan ja neuvottelujen alottamisen rauhanomaisten suhteiden palauttamiseksi Neuvostoliiton kanssa, minkä päätöksen eduskunta samana päivänä oli hyväksynyt, ei tämä tieto tullut kansan laajoille piireille yllätyksenä. Sitä oli odotettu, koskapa suursodan viimeaikainen kehitys ei enää antanut muille vaihtoehdoille tilaa, mikäli haluttiin välttyä puolustautumasta ylivoimaista vihollista vastaan aivan yksin. Tämä ymmärrettiin myös saksalaisystävällisellä taholla. - Puhetta nopeasti seurannut aselepo ja se seikka, ettei ennakkoehdoissa, kuten kevättalvella, oltu vaadittu ehdotonta antautumista, aiheuttivat sen, että tulevaisuuteen sittenkin uskallettiin katsella melko optimistisin silmin. Rauhanneuvottelijoiden moskovanmatkaa seuranneissa monenkirjavissa huhuissa olivat enemmistönä sellaiset, jotka tiesivät Suomelle annettavista varsin humaanisista rauhanehdoista, esim. Viipuri palautetaan, Ruotsi maksaa, Ahvenanmaa kompensationala, meiltä vaadittavan sotakorvauksen j.n.e. Sitä kipeämpinä moukariniskuina sattuivat syyskuun 19 päivänä allekirjoitetun välirauhan pykälät kansalaisten mieliin. Niiden aiheuttama järkytys tuntui noin viikon - puolentoista ajan vain lisääntyvän uhaten jo monin paikoin yleisellä paniikilla, kunnes aivan kuun loppupäivinä mielialoissa yleisesti saatettiin huomata jännityksen laukeamista, kylmä harkinta sai yliotteen ja päädyttiin toteamukseen, että velvollisuus täytetään loppuun saakka, olkoon tuo loppu millainen hyvänsä.

Huolimatta syyskuun tapahtumien tarjoamista monenlaatuisista tulenaroista levottomuusaiheista on sisäinen rauha ja järjestys maassa - alempana kerrottavin poikkeuksin - säilynyt hyvänä. Uuden karjalaisen siirtoväen muutto länteen, Pohjois-Suomen mitä tukalimmissa oloissa, usein kymmeniä kilometrejä pitkien saksalaiskolonnien jaloissa puutteellisilla tai aivan olemattomilla kuljetusneuvoilla suoritettu evakuointi ja Porkkalan seudun tyhjentämisurakka ovat kaikki sujuneet vähin äänin ja vähin voitotuksin. Tois- taiseksi eivät myöskään poliittiset vastakohtat ole päässeet näkyvällä tavalla järjestystä häiritsemään. Vain yhdessä tapauksessa on

VP/KD № 1355/1945.1944.

129
84 (Y. hävittäjä)
88/JS/LV

Salainen, vain vastaan-
ottajan tiedoksi, pyydetään hävittä-
mään polttamalla viikon kuluessa.

valtiollisen poliisin täytyntä suorittaa tutkimus erään pohjois-karjalaisen maanviljelijä-arkkitehdin törkeistä hallitusvastaisista ja saksalaisystävällisistä puheista. Pöytäkirja on toimitettu yleiselle syyttäjälle.

Syyskuun 21 päivänä tavottivat Mynämäen piirin poliisikonstaapelit, joiden avuksi oli komennettu LPK-partio, kolme edellisenä päivänä Askaisissa ammuskellutta ja muuten uhkaillen esiintynyttä sotilaskarkuria, joista yksi pidätettäessä haavoittui lievästi reiteen, toisen, joka yritti ampua pidättäjänsä, haavoituessa vaikeasti vatsaan, minkä johdosta sitten Turun lääninsairaалassa 25. 9. kuoli. Hänet tunnettiin Turusta kotoisin olevaksi muurari Urho Jalmari Karlströmiksi, jonka Turun osasto oli 11.9.1942 maanpetokselliseen toimintaan syyllistyneenä pidättänyt, mutta joka oli 29.9.-42 karannut Turun lääninsairaалasta, minne hänet oli siirretty yritettyään muutamaa päivää aikaisemmin hirttäytyä Turun poliisivankilassa.

Pako Ruotsiin on katsauskaudelle edelleen jatkunut. Numerollisesti se on ollut ehkä laajempaakin kuin keväällä alkunsa saanut sotilaskarkurien joukkosiirto, mutta sisällöltään muuttunutta. Sotilaskarkurien sijasta pakenevat nyt pääasiallisesti siviilimiehet ja eräät upseerit, jotka ovat pelästyneet välirauhanehtojen sotarikollispykälää, minkä pykälän tulkintaa epäillään voitavan venyttaa koskemaan myös poliittisia "rikollisia", siis melkein ketä hyvänsä tässä maassa sodan aikana elänyttä ja valtakunnan sotaponnistiksiin osallistunutta henkilöä. Minkäänlaisia numeroita tämän karkuruuden laajuudesta ei tätä kirjoitettaessa vielä ole käytettävänä. Sen yhteydessä on valtiollisella poliisilla virastona ollut joitakin kipeitä menetyksiä.

Tilannekatsauksessa № 8 mainituista kahdesta nopeakulkuisesta moottoriveneestä, jotka oli lähetetty Ruotsista Maksamaan saaristoon hakemaan pakolaisia, on Vaasan osasto takavarikoinut toisen, n. 15 jalkaa pitkän, uudella 4-silinterisellä "Fiat"-moottorilla varustetun pikamoottoriveneen. Sen kuljettaja - muuan aikaisemmin Ruotsiin paennut sotilaskarkuri - on myös tiedossa, mutta on toistaiseksi onnistunut pysyttelemään piilossa.

Pääministeri Hackzellin radiopuheessaan 2.9. lausuma toivomus, että Saksa sovinnolla siirtäisi joukkonsa Suomesta jäädäkseen Suomen kansan muistiin asevelimaana, joka tarkoitti myös meidän parastamme, ei toteutunut. Etelä-Suomen puhdistaminen sujui tosin suunnitelmien mukaisesti määräajassa, mutta kiitolliseen muistoon jäämisen esti täälläkin saksalaisten lähtönsä viime minuutilla tekemä Suursaaren valtausyritys, joka vaati monen suomalaisen sotilaan hengen, sekä heidän tunnetut edesottamuksensa Kotkan laiva-

väylällä ja Porin lentokentällä. Kun sitten tapaukset Pohjois-Suomessa kehittyivät ilmisodaksi, jossa saksalaiset meihin säälimättä soveltavat poltetun maan taktiikkaa, ovat meillä syyskuun loppuun mennessä jotensakin kaikki kansalaispiirit omaksuneet selvän saksalaisvastaisen asenteen.

Vielä Oulun korkeudelta saksalaiset pyrkivät noudattamaan poistumiselle asetettua määräaikaa. Ennen lähtöään he suurella huolella selvittivät taloudelliset välinsä urakoitsijoittensa ja muiden saamamiestensä kanssa. Niinpä oli eräälle oululaiselle urakoitsijalle tehty loppuselvytys noin 4 miljoonan markan laskuista, joista suuri osa oli epäselviä ja joitakin jo vuodelta 1941. - Samoin sai esim. Iin nimismies saksalaiselta päällystöltä täyden korvauksen tietoonsa tulleista saksalaisten sotilaiden ryöstöistä ja varkauksista, joita kyllä tapahtui paljon. - Saksalaisten sotilaiden suorittamista huvilavarkauksista kerrotaan myös Kotkan seuduilta.

Oulussa jäi saksalaisilta ajan loppuessa kesken noin 350 vauunlastia käsittävä tavaraerä - pääasiassa elintarpeita ja vaate-tavaraa - laivoihin lastaamatta ja poisviemättä. Joukossa oli erinäinen määrä väkijuomia, joita, sekä alusvaatteita saksalaiset merisotilaat lähtöpäivänä auliisti jakoivat lastaajille, myös mukana olleille venäl.sotavangeille. Vartiossa olleet suomalaiset sotilaat jätettiin mielenosoituksellisesti ilman. Jokunen määrä saksalaisten viinoja ja muitakin tavaroita joutui seuraavana yönä varkaiden saaliiksi, ennenkuin poliisi ehti päästä vaunujen lukumäärästä ja sijainnista selville.

Takkurannan silta Haukiputaalla pelastettiin valtiollisen poliisin Oulun osaston erään etsivän alotteesta räjäytykseltä. Sillan alta löydettiin 40 kilon lentopommi ja parikymmentä kilon painoista trotyylipanosta.

Saksalaisten syyskuun aikaiset toiminnot Lapin läänin alueella ovat luonteeltaan pääasiallisesti sotilaallisia, eivätkä sellaisina kuulu tämän katsauksen puitteisiin. Kun lisäksi myöhemmät, sanomalehdissäkin selostetut tapahtumat, joiden yhteydessä m.m. valtiollisen poliisin Rovaniemen osaston päällikkö ja henkilökunta ovat joutuneet saksalaisten panttivangeiksi, ovat estäneet säännöllisen information saannin, ei tässä katsauksessa ole lainkaan voitu kosketella tapahtumia Lapin läänissä.

Välirauhanehdoissa edellytetty saksalaisten ja unkarilaisten internointi on kaikkialla sujunut välikohtauksitta. Suurin osa maassa asuvasta saksalaisesta siviiliväestäkin lähti evakuoimisalusten mukana Saksaan, osa taas on poistunut joko passilla tai salatein Ruotsiin, joten vain murto-osa maassa aikaisemmin oleskelleista saksalaisista oli enää välirauhan solmiamishetkellä paikoillaan. Kuun lopussa oli internoituja yhteensä 135 henkeä. Sitäpaitsi oli sairaloissa tai liikuntakyvyttöminä kotonaan 18 henkeä. Mahdollisia

piileksijöitä parsillaan haravoidaan, mutta varsin monessa tapauksessa on osottautunut, että viranomaisten luetteloiden mukaan Suomessa edelleen asuvaksi merkitty Saksan kansalainen on jo ennen evakuintia joko kutsunnan perusteella tai muusta syystä lähtenyt maasta ja kun matka usein on tehty saksalaisella laivalla, ei siitä ole saatu minkäänlaista merkintää matkustajaluetteloihin. Sama pätee Ruotsiin paenneista.

Syyskuun 11 päivän iltana saksalaisen vlestikeskukseen oven edessä Fabianink. 23:ssa Helsingissä räjähti "pommi", s.o. jollain helposti kaasuntuvalle nestemäisellä aineella täytetty 350 gr. lääkepullo, jonka sirpaleet jäivät ainoaksi vahingoksi, minkä räjähdys aiheutti. Ei edes viereisen pihalle johtavan oven heikkolasi ollut särkynyt. Kysymyksessä lienee lähinnä vallattomuus, tuskin edes provokatio. Työväestössä ja suuressa osassa porvaristoa koko sodan ajan siellä täällä havaittava saksalaisvastainen mieliala ei evakuoinnin yhteydessä pureutunut missään muodossa esille, ellei lukuun oteta aivan mitättömiä, naisten suosiosta t.m.s. syystä kadulla tai ravintoloissa kehittyneitä pikku riitoja, joita oli harvakseltaan esiintynyt jo ennen. Saksalaisten kuultiinkin ennen lähtöään toteavan: "Die Finnen sind doch anständige Leute".

Virolaisten kaipuuta Ruotsiin on saatettu havaita pitkin matkaa siitä lähtien kuin pakolaisuus Suomeen pari vuotta sitten alkoi. Kuluneena kesänä on ilmiö osoittanut yhä nousevaa käyrää. Syyskuun kuluessa ovat virolaisten mielialat painuneet täyteen paniikkiin vaikkei välirauhan säädöksistä ole keksitty mitään heihin sovellettavissa olevaa pykälää. Toistaiseksi on selvittämättä, mikä vaikutus virolaisten harjoittamalla kauhupropagandalla on saattanut olla suomalaiseseen ympäristöön.

Inkeriläispakolaisia sivuava pykälä välirauhan ehdoissa sen sijaan on. Se on herättänyt inkeriläisissä suurta hermostusta, toisaalta taas suurta iloakin. Jo ennen rauhanehtojen tunnetuksi tulemistä oli joku määrä Värtsilän ja Pälkjärven kuntiin sijoitettua inkeriläisväestöä siirtynyt Moskovan rajan toiselle puolelle lähtemättä enää isäntäväkensä mukana siirtokuntiin. He selittivät, että Neuvostoliitto rauhassa varmasti vaatii heidät takaisin, joten heidän on enää turhaa lähteä harhailemaan Länsi-Suomeen. Tohmajärvellä yritti samoin suurehko määrä inkeriläisiä evakuoimiskäskyn tultua jäädä rajan pintaan odottelemaan "luovutusta Venäjälle", mutta tottelivat he myöhemmin evakuoimismääräystä. Useat inkeriläiset ovat alkaneet esiintyä röyhkeästi ja vaativasti.

Samanlaista, ehkä kuitenkin vähemmän yleistä, Venäjälle palamisen halua on ilmennyt joukkojemme mukana Itä-Karjalasta siirtyneissä tai siirretyissä henkilöissä. Erityisesti tuntuvat vepsäläiset olevan halukkaita palaamaan kotiseudulleen, kun taas suomalais-

ten kansaa enemmän tekemisiin joutuneet itä-karjalaiset pelkäävät tulevansa siellä likvidoiduiksi. - Sekä virolaisten ja inkeriläisten että itä-karjalaisten on havaittu mielellään kuljeskelevan ilman matkustuslupia.

Mikäli tähänastinen vaarinotto pitää paikkansa, näyttää siltä, että inkeriläispakolaisten enemmistö - varsinkin vanhempi väki haluaisi jäädä Suomeen. Nuoremman väen keskuudessa tuntuu halu takaisin Venäjälle olevan yleisempää.

Venäläisten sotavankien keskuudessa on Vaasan seuduilla sattunut joitakin karkaamisia. Karanneet ovat toivoneet täten välttyvänsä luovutuksesta Neuvostoliittoon. - Saksalaisten töissä Porin lähettyvillä olleista venäläisistä sotavangeista karkasi matkalla Pohjois-Suomeen 11.9.44 Härmän - Voltin seuduilla kaikki samassa rautatievaunussa olleet vangit, yhteensä 34, koska halusivat jäädä rintaman suomalaiselle puolelle, mistä arvelevat pääsevänsä pikemmin palaamaan Venäjälle. Karanneista on osa ilmoittautunut viromaisille, osa piileskelee edelleen.

Välirauhanehtojen mukaisesti vankiloista ja turvasäilöstä vapautetut poliittiset vangit on aatetovereittansa taholta otettu vastaan asiaan kuuluvien juhllallisuuksien, tulijat on kukitettu ja kansainvälistä on laulettu. Vielä syyskuussa ei heidän kunniakseen kuitenkaan ole ehditty järjestää suurempia juhlia, vaan on tyydytty yksityisluontoisiin kahvikesteihin, joita onkin pidetty ahkerasti. - Vapautuneet ovat yleensä ottaneet marttyyrin asenteen. Muuan kotkalainen turvasäilövanki esim. sanoi, ettei hänellä henkilökohtaisesti ole sellaista vihamiestä, jolle toivoisi ne kärsimykset ja koettelemukset, joita hän turvasäilöaikanaan on saanut kärsiä ja kokea, ja Vaasan puolella ovat muutamat vankilasta käsin luuran- kokuntoaan valittaneet miehet väittäneet nykyistä hyvää ruumiillisesta muotoaan pöhötyksen aiheuttamaksi näköharhaksi, tai selittäneet, että viime aikoina vankilat, pyrkivät ruokkimaan paremmin kuin aikaisemmin, mistä tämä lihavuus. - Kaikki vapautuneet ovat olleet yksimielisiä siitä, että poliittinen toiminta aletaan uudella innolla ja hyvin monella tuntuu olevan asiaa Helsinkiin valvontakomission puheille. - Epäilemättä tulevat vapautuneet valtiolliset vangit tuomaan huomattavan voimanlisän kommunistien iskujoukkoihin. Jo vankilasta lähdettyäessä uhkailtiin, että "kohta täällä isännöivät toiset miehet", kotimatalla junassa on luvattu panna vuorostaan ohranat turvasäilöön ja valtiollisen poliisin miesten jälkeen on heitetty huutoja "tapettava mies!", "odota, pian tulee kosto" y.m.s.

Turun osaston alueelta ilmoitetaan, että siellä on odotettavissa suurta pyykinpesua "lurjuksiksi" osottautuneiden, s.o, kuulus-

telussa tunnustuksen tehneiden tai muuten viranomaisten apuna olleiden selvittämiseksi. Kun osaston kohdalle tuli lähes 200 vapautunutta vankia - suurimman osan niistä muodostivat oikeuskäsittelyään odotelleet Turun Ja Porin läänistä kotoisin olevat tutkintovangit Päämajan valvontatoimiston n.k. suurjutussa - on levottomuuselementti melkoinen. Tunnustuksen tehneitä on ollut paljon, jopa toiminnassa aivan eturivissä olleiden keskuudessakin. Eräs näistä kertoo, että hänen henkeään on uhattu, ja Porissa on erästä valvontaosaston tiedustelijaa - invalidia - pahoinpidelty, minkä jälkeen hän vielä löysi asuntonsa eteisestä kirjeen, jossa "ohranan" palkaksi luvattiin kuolema. - Vaasan seudulla ovat viimeksi vapautuneet leimanneet epäluotettaviksi kaikki ne toverinsa, jotka olivat päässeet vapaiksi ennenkuin yleinen, välirauhansopimukseen perustuva kotiuttaminen alkoi.

Yleensä ovat turvasäilöläiset selittäneet aatetovereilleen, että he nyt lepäävät muutamia viikkoja, ennenkuin alottavat toimintansa, jota varten odottavat Helsingistä lähempiä ohjeita. Muuan huomatuimmista vapaaksi päässeistä vaasalaisista kommunisteista on sanonut, että toiminta suunnataan heti maanalaiseksi, mutta samalla perustetaan julkisiakin järjestöjä.

Kuutosryhmän jäsenten asema sos.dem. puolueen ja kommunistien välissä on ollut työläispiireissä pohdittavana, luultavasti heille tullaan tarjoamaan paluuta sos.dem.puolueeseen, mutta kuutosten omasta kannanotosta kysymyksen heidän tulevan toimintansa ulkonaisista muodoista ei katsauskauden lopussa vielä ollut tietoa.Vain se on ollut todettavissa, että ryhmän jäsenet uhkuvat toimintatarmoa ja katsovat oman aikansa ja elämänsä tilaisuuden nyt koittaneen.

S o s i a l i d e m o k r a a t t i s e s t i ajatteleva työväenosa on ottanut välirauhanehdot vastaan masentunein mielin. Niissä nähdään vaarallisia ja vaikeasti täytettäviä kohtia. Vaarallisin on sopimukseen sisältyvä oikeus vieraan puuttua sisäiseen elämäämme. Myönnetään, että itsenäisyys on tosin säilytetty, mutta samalla usein huomautetaan tuon itsenäisyyden näennäisyydestä. Pelätään, että meidän kenties tulee mahdottomaksi täyttää vaatimuksia ilman, että syntyy sisäisiä rettelöitä ja mellakoita. Pelätään samoin, että edesvastuuttomat ainekset voisivat ryhtyä harkitsemattomiin tekoihin, tai että jotkut ryhtyisivät tietoisesti järjestämään sellaisia tekoja, joita venäläiset voisivat käyttää meitä vastaan kirstääkseen otettaan. - Sodasta irtaantuminen sinänsä ymmärretään välttämättömäksi pakoksi. Vallalla ollut saksalaisvastainen mieliala on vielä entisestäänkin voimistunut saksalaisten viimeisimpien edesottamuksien johdosta (Suursaari, Porin lentokenttä, hävitykset

pohjoisessa) ja keskusteluissa tulee usein esille suuttumus saksalaisia kohtaan. Varsin yleinen taas on luottamus siihen, että Englanti ja Amerikka käyttäisivät vaikutusvaltaansa liittolaisten leirissä maamme hyväksi, mikä optimistinen ajatus muuten elää sangen väkevänä kaikissakin kansankerroksissa.

S o s . d e m . o p p o s i t i o o n kuuluvat pitävät välirauhan-
ehtoja odotettua ankarampina ja toistavat, että rauha olisi pitä-
nyt tehdä aikaisemmin, koska ehdot silloin olisivat olleet siedet-
tävämmät. M.m. alkoi Tampereen vasemmistotyöläisten keskuudessa he-
tti välirauhanehtojes tultua tunnetuiksi kuulua nurinaa siitä, mik-
sei rauhaa oltu tehty jo aikaisemmin ja viivytyksestä syytettiin
SAK:n sekä sos.dem. puolueen johtoa. Asia luvattiin ottaa myöhem-
min perusteellisesti käsiteltäväksi, jolloin sanotut elimet vede-
tään tilille siitä, miksi ovat rauhanneuvotteluihin ryhtymistä jar-
ruttaneet.

Sos.dem. oppositiomiesten on havaittu olevan vilkkaassa koske-
tuksessa kommunisteihin. On ollut suunnitteilla yhteisen puolueen-
kin perustaminen. Missä määrin oppositio tällöin siirtyisi varsi-
naiselle SKP:n linjalle, sitä on vielä vaikea määrittellä, mutta
uskottavalta tuntuu, että se monissa kysymyksissä tulisi kommu-
nisteja "ymmärtämään". Varmaa on, että sos.dem. oppositio ei toivo
SKP:n julkisuutta. Se käyttää nyt syntynyttä tilannetta hyväkseen
värvätäkseen joukkoja puolelleen sos.dem.oikeistoa vastaan, mutta
on vielä tulevien toimintamuotojensa suhteen suunnitteluasteella.

Samalla kuin sos.dem.oppositiossa kuitenkin on ääniä, jotka va-
roittivat hajoittamasta työväenliikettä, jo ollaan valmiita yhteis-
toimintaan sos.dem.oikeistonkin kanssa sikäli kuin joistakin johtaja-
paikkoja koskevasta järjestelyistä ja yleisen suunnan tarkistukses-
ta päästään yksimielisyyteen, näyttävät k o m m u n i s t i t pää-
osaltaan olevan sitä mieltä, että nyt tulee työväen poliittises-
sa toiminnassa tapahtumaan jyrkkä kahtiajakautuminen, mikä merkit-
see kommunismille voittoa. Julkista kommunistista puoluetta pidetään
täysin mahdollisena. - Erikoisesti rakentavat kommunistit tulevai-
suuden kaavailuissaan sotapalveluksesta vapautuviin. Työttömyyskysy-
mys on tuolloin oleva pulma, jonka he katsovat avaavan heille
arvaamattomia mahdollisuuksia, mutta sitä paitsi ollaan vakuuttuneita
siitä, että rintamajoukot tulevat kysymään, miksi ylipäänsä
tapeltiin, mitä hyötyä on ollut neljän vuoden taisteluista - "ja
tästä alkaa sitten vallankumous".

Kommunistisen rahvaan keskuudessa näyttää välirauhansopimuksen
sotarikollispykälä herättävän erikoista mielenkiintoa. Puhutaan tule-
vasta kostosta hirttotuomioita myöten. Valtiollinen poliisi ja
"sotaohrana" (Päämajan valvontatoimisto) ovat keskusteluissa usein
mainittuja tutkittavia laitoksia.

Mutta samalla kuin kommunistien kiihkeämmät ainekset odottavat, että nykytilanteesta ulkolaisen tuen varassa kehittyy taistelun ja mellakoiden kautta kostontäyteinen Neuvosto-Suomi, ovat useat takavuosina SKP:n johtavimpiin kuuluneet miehet huolestuneita. Heidän katsomuksensa mukaan ei tulevien vaikeuksien pitäisi päästää vieämään sisäiseen katastroofiin. Olisi tehtävä kaikki mahdollinen äkkijyrkkien aineiden hillitsemiseksi. Jos Neuvosto-Suomi syntyy, pitäisi sen syntyä kivuttoman kehityksen, ei aseellisen vallankumouksen kautta.

Sotavuosina toiminnassa ollut illegaalinen SKP ei ole katsauskautena levittänyt lentolehtisiä tai muita monisteita. Sen johto onkin kehoittanut joukkoja muiden ohjeiden puutteessa kuuntelemaan vapauradiota, "koska se on puolueen toimintalinjan tulkki". Syyskuun puolivälissä nähtiin seuraavat puolueen taistelutunnukset; Työväenjärjestöissä on toimittava kansanvallan merkeissä, vaadittava kansalaisvapaudet ja -oikeudet vasemmistoaineksille, uudet eduskuntavaalit toimitettava ja poikkeuslait kumottava; propagandassa selitettävä, ettei nyk. hallitus edusta kansanvaltaa yhtä vähän kuin "tynkäeduskuntakaan" (= eduskunta ilman kommunisteja). Edelleen vaadittava valtiolliset vasemmistolaiset vangit ja turvasäilöläiset vapaksi ja näille pidätysajalta palkka, sotarikolliset y.m.s. pois julkisilta paikoilta ja syytteesen. Puolue määrää kommunistit nyt joukolla liittymään työväenjärjestöihin ja rohkeasti toimimaan sos. dem. johtajien poistamiseksi paikoiltaan.

Kotkassa on muuan sosialidemokraattina pidetty satamatyöläinen - hiljainen mies muuten - intoutunut oikein työnantajiansa kuullen selittämään, että hän oikeastaan on kyllä kommunisti, vaikkei tähän asti ole halunnut sitä ilmoittaa. - Varmastikaan ei ilmiö tule jäämään yksinäiseksi. Tulee ilmestymään paljon väkeä, joka havaitsee oikeastaan olleensakin kommunisteja - "koko ajan".

Syyskuun poliittisia ilmiöitä tarkasteltaessa ei voida olla toteamatta, että vasemmistoradikaaliset puolueuodostelmat, ryhmittymiset ja virtaukset paraillaan ovat kuin sulatettuina suuressa valinkauhassa eikä seosta vielä ole kaadettu muottiin, joka sille antaisi lopulliset ääriviivat ja muodot. Kaikki ne kuitenkin ovat yksimielisiä siitä, että tulevaisuus on heidän. Äärimmäisen oikeiston taholla sen sijaan on samana aikana ollut pakko tehdä tili menneisyyden kanssa, laskea aseet ja luovuttaa asemat. - Jo syyskuun 2 päivän iltana valtiollinen poliisi saatuaan apuvoimia poliisilaitoksen rikospoliisiosastolta ja päämajan valvontatoimistosta ryhtyi saamansa käskyn mukaisesti toimenpiteisiin, joita seuraavina päivinä jatkettiin, erinäisten täällä oleskelleiden saksalaisten poliittisten toimihenkilöiden ja näiden apureiksi epäiltyjen suomalaisten pidättämiseksi ja kuulustelemaksi. Täten pidätettiin

8 ja noudettiin puhutteluun 18 henkilöä. Pidätettäviksi määrättyjen luona suoritettiin kotietsintä. Pidätetyistä on SS-joukoissa vapaaehtoisena palvellut Suomen kansalainen, vänrikki Unto Boman edelleen kuulusteluja varten pidätettynä ja saksalainen liikemies Rolf Werning on passitettu kuulustelujen päätyttyä Helsingin rikostuomioiden toimeenpanijalle hänelle aikoinaan säännöstelyrikoksesta tuomitun lainvoimaisen vankeustuomion täytäntöönpanoa varten, muut kuusi päästettiin kuulustelujen jälkeen vapaalle jalalle annettuaan sitä ennen kirjallisen vakuutuksen, että tulevat pidätetytymään kaikesta poliittisesta toiminnasta. Kaksi heistä määrättiin poistumaan Helsingistä.

Puhuteltaviksi noudetuista henkilöistä määrättiin 8 siirtymään pois Helsingistä valtiollisen poliisin hyväksymälle paikkakunnalle. Kaikki noudattivat määräystä. Kahteen henkilöön nähden tämä toimenpide sittemmin on kumottu.

Tavoittamatta jäi Saksan Suomessa harjoittaman salaisen tiedustelupalvelun keskeisin henkilö, Sicherheitsdienstin täkäl. edustaja, liikemies A l a r i k B r o s s, joka saksalaisiin kohdistettujen toimenpiteiden alettua osaksi oleskeli Saksan lähetystössä, osaksi eräässä saksalaisessa sota-aluksessa, ja lienee sitten saksalaisen sotaväen mukana poistunut maasta. Myöskin pari muuta saksalaisten tiedusteluelinten palveluksessa ollutta Saksan kansalaista turvautui Saksan sotavoimien antamaan suojaan ja lienee näiden mukana lähtenyt maasta.

Tutkimusten kautta vahvistui se hankittuihin ennakkotietoihin nojaava päätelmä, ettei suhteiden katkaiseminen Saksaan ainakaan Etelä-Suomessa tulisi aiheuttamaan mitään merkittävämpiä reaktioita enempää saksalaisten kuin meikäläistenkään aktiivisesti kansallissosialismia harrastavien piirien taholta. Saksalainen siirtokunta ja kansallissosialistisen puolueen täkäläiset elimet eivät olleet saaneet minkäänlaisia toimintaohjeita Suomen asioihin puuttumiseksi. Tutkimuksissa ei liioin voitu todeta, että valmisteluja "viidennen kolonnan" toimintaa varten Suomessa olisi tehty. - Kuitenkin saatiin niissä jonkun verran lisäselvitystä Saksan Suomessa harjoittaman salaiseen tiedustelutoimintaan sekä eräiden meikäläisten kansallissosialismia harrastavien piirien pyrkimyksiin.

Suomalaisten kansallissosialismia harrastavien ryhmien toiminta en sodan aikana ollut erittäin vähäistä. Marraskuussa 1943 Teo Snellmanin ja Yrjö Raikkaan johtamat järjestöt yhtyivät ja jatkoivat tämän jälkeen toimintaansa "Suomen kansallissosialistit r.y." nimisenä. Yhdistyksen nimellinen kirjoihin viety jäsenmäärä on noin 1.500, mutta toimivia jäseniä on näistä ollut vain joitakin kymmeniä. Järjestön rinnalla on toiminut Teo Snellmanin johtama "Nuoret valtakunnan rakentajat" niminen nuorisojärjestö, jonka kirjoisissa on ollut tuhatkunta jäsentä. Järjestöjen toiminta on rajoittu-

nut joidenkin kerhoiltojen ja kahden kokouksen pitoon. Teo Snellmanin toimittamana on ilmestynyt "Vapaa Suomi"-niminen kuukausittain julkaistavaksi aiottu aikakauslehti. Sen tilaajamäärä on ollut n. 5.000. Yrjö Raikas on toimittanut "Kansallissosialisti"-nimistä viikkolehteä, jonka levikki on ollut n. 7.000, mutta lie-nee tästä luvusta hyvin huomattava määrä ollut vapaa- ja lahjakappaleita. Lehtien painatus- y.m. kulut ovat nousseet 2½ miljoonaan markkaan vuodessa, mistä määrästä n. 2 miljoonaa on saatu tilaus- ja ilmoitusmaksuina ja loput lahjoituksina. Tutkimuksissa ei ole todettu, että avustuksia olisi annettu saksalaiselta taholta, mikäli ei oteta lukuun eräiden saksalaisia toiminimiä edustavien liikkeiden (AEG ja Siemens Schuckert) lehdille antamia ilmoituksia ja pienempiä raha-avustuksia.

Ruotsinkielisten kansallissosialistien järjestön "Samfundet Folk-gemenskap", jonka jäsenmäärä korkeimmillaan oli n. 800, toiminta on niinkään viime aikoina ollut erittäin vähäistä. Järjestö on julkaissut lehteä "För Frihet och Rätt", jonka toimittajana on ollut jääkäriiluutnantti Gunnar Lindqvist. Tilaajamäärä on ollut n. 3.000 ja taloudellinen asema huono. - Kaikki ylläolevat lehdet, samoin kuin niiden luokkaan kuuluva maisteri Erkki Räikkösen julkaisema "Uusi Eurooppa", on nyttemmin lakkautettu.

Yllämainitut herrat - ja jotkut heidän entisistä ja nykyisistä apulaisistaan - pyrkivät ylläpitämään kosketusta täällä olleisiin saksalaisiin piireihin. Aktiivisista salanhankkeista ei kuitenkaan näytä olleen kysymys. Joitakin muistioita laadittiin, samoin joitakin suuripiirteisiä p r o p a g a n d a s u u n n i t e l m i a, mutta käsinpideltäviä tuloksia niistä ei ollut - edes laattijoilleen.

23.9.1944

Valtioneuvoston päätöksellä on/ välirauhansopimuksen mukaisesti lakkautettu 421 yhdistystä. Maakunnasta saapuneiden tietojen mukaan ei lakkauttaminen missään ole herättänyt vastustusta tai edes erikoisempaa huomiota. Suurin osa IKL:n paikallisyhdistyksistä, jotka lakkautettaviksi määrättyistä muodostavat valtavan enemmistön, onkin ollut vailla toimintaa koko sodan ajan. IKL:n ja AKS:n johtomiesten taholta on vakuutettu täyttä lojaalisuutta tasavallan presidenttiä ja hallitusta kohtaan ja maaseutu on saanut vastaavat ohjeet.- Se välirauhanehtojen tunnetuksitulemista seurannut paniikkimieliä, josta tämän katsauksen alussa mainittiin, aiheutti tosin, paitsi puheena ollutta karkuruutta Ruotsiin, joissakin ahtaissa upseeri-, liikemies- ja virkamiespiireissäkin myöskin joitakin fantastisia evakuoimia-, protesti- t.m.s. suunnitelmia, mutta niiden elinikä eli varsin lyhyt, eikä niille katsauskuukauden päättyessä enää voitu antaa suurtakaan merkitystä.

A h v e n a n m a a l l a on mieliä välirauhanehtojen julki-

suuteentulosta lähtien ollut painunut. Poliittisissa käsitystavoissa ja kannanotoissa on saattanut havaita vivahduksia ja heilah-
teluja moniin eri suuntiin. Yleensä on nykyisellä hallituksellamme kuitenkin puolellaan ahvenanmaalaisten jakamaton luottamus, joka perustuu etenkin siihen, että hallitus pyrkii luomaan parantuneet poliittiset ja taloudelliset suhteet Englantiin ja Amerikkaan; merenkulkupiirit taas pitävät tätä elintärkeänä poliittisena ohjelmanaan, mikä lisäksi olisi toteutettava mitä kiireellisimmin, jotta Suomessa muodostuisi tarpeeksi voimakas anglo-amerikkalaisen politiikan intressipiiri venäläisen valvontakomission pelättävissä olevan ekspansion vastapainoksi. Vaikka välirauhanahtoja välittömästi Ahvenanmaata koskevilta kohdiltaan voidaankin - ahvenanmaalaisittain asiaa tarkastellen - pitää lievinä, niin suhtaudutaan kuitenkin suurella levottomuudella ja epäluulolla venäläisten haluun tyytyä aseleposopimuksen poliittisiin ja maantieteellisiin ehtoihin.

Ahvenanmaan separatismi ei katsauskautena ole antanut aihetta erikoismainintoihin. Yhteydenpito Ruotsin konsulaattiin ymmärrettävästi jatkuu. Toivotaan nimittäin edelleenkin lopullisen kansainvälisen rauhankonferenssin tulevan toteuttamaan Ahvenanmaan väestön yhteisen tahdon maakunnan liittämistä Ruotsiin.

Jakelu sama kuin n:ossa 7.

Helsingissä,

marraskuun 29 p:nä 1944.

nb Jk?.(cr./ii.

T i i l a n n e k a t s a u s № 10.

Valtiollinen poliisi laatinut lokakuulta 1944.

M i e l i a l o j e n perussävyinä katsauskauden aikana tuntuu olevan - kuten luonnollista onkin - alakuloisuus ja huolestuminen siitä, millaiseksi maamme ja kansamme tulevaisuus lopultakin muodostuu. Ajatukseen välirauhan ankarien ehtojen tunnollisesta täyttämisestä alistutaan kaikissa kansalaispiireissä jokseenkin ilman soraääniä sekä täysin tietoisina sen vaatimista raskaista uhruuksista jokaisen kansankerroksen ja kansalaisen kohdalta. Poikkeusta eivät tässä suhteessa tee edes äärimmäiset oikeistopiirit, jotka ensimmäisten joukossa ovat saaneet kokea uuden tilanteen vaikutuksia. Tyytymättömyyden ilmauksia yksilöittenkään taholta ei ole tullut tietoon mainittavammassa määrässä. Mikäli sellaisia ajatuksia on ilmaantunut, ei niillä ole ollut mitään kaikupohjaa isänmaallisesti ajattelevien kansalaisten taholla. Tasavallan Presidentin ja hallituksen kykyyn ja taitoon löytää oikea tie maamme säilyttämiseksi itsenäisenä kansakuntana ja ohjata se onnellisempaa tulevaisuutta kohti luotetaan edelleen.

Tästä huolimatta esiintyy kuitenkin eräitten kansalaisten keskuudessa pelkoa siitä, ettei Neuvostoliiton meihin kohdistuvan politiikan perimmäisenä pyrkimyksenä olisikaan nykyisen yhteiskunta- ja valtiojärjestelmämme säilyttäminen entisellään tai enintään niine muutoksineen, joita omaksumamme länsimaisen kansanvallan kehittäminen ja syventäminen oman vapaan harkintamme perustalla siinä ehkä vaatii tehtäviksi. Lisäksi esiintyy niinkin pitkälle menevää pelkoa, ettei Neuvostoliiton rauhantahto meidän kohdaltamme olisikaan aito, vaan että sen todellisena tarkoituksena olisi päästä jollakin verukkeella miehittämään maa. Missä määrin tuo ajatus on päässyt leviämään eri kansankerroksiin, on vielä tuntematonta, mutta varmaksi vakaumukseksi se tuskin monellakaan sentään lienee muodostunut. Tällaisen pelon syntyminen todennäköisesti perustuu suurelta osalta kansan keskuudessa kierrelleisiin kaikenlaisiin huhuihin. Sotarikollisten pidättäminen ja epätietoisuus heidän tulevista kohtalostaan on ollut omiaan synnyttämään edellämäinittua pelkoa, ja suejeluskuntajärjestön lakkauttaminen on sitä yhä lisännyt, samoin kuin muutamissa piireissä rintamamiesjärjestön lakkauttaminen. Seuraavien lakkauttettavien järjestöjen luettelossa uskotaan esiintyvän Lotta Svärd ja Asoveljien järjestöt.

Pohjois-Suomen väestön keskuudessa ovat viimeaikojen tapahtumat

VALTIOLLINEN POLIISI

Helsingissä,

84/IK/HS

tammikuun 11 p:nä 1945.

S a l a i n e n .

N^o.../6089/II.

T i l a n n e k a t s a u s N° 11.

Laatinut valtiollinen poliisi marras- ja joulukuulta 1944.

I. Mieliäla.

Marraskuun kuluessa oli yleisessä mieliälässä havaittavissa rauhoittumista ja tasaantumista verrattuna edellisen kuukauden mieliälään. Sama tasaantuminen on jatkunut joulukuun aikana. Monet alkavat uskoa, että Neuvostoliitto pysyy sanassaan Suomen valtiollisesta itsenäisyydestä ja noudattaa tehtyä välirauhansopimusta, joskin epäilijöitä on edelleen. Lakkautettujen poliittisluontoisten järjestöjen samoin kuin suojeluskunta- tai Lotta Svärd-järjestöjen taholta ei ole todettu minäänlaista järjestötoiminnan jatkamista eikä mitään vastavaikutusta tai mielenosoitusta näiden puolesta. Ainoastaan eräässä yksityistapauksessa, jota myöhemmin tarkemmin selostetaan, on kuitenkin todettu rikkomusta annettujen käskyjen noudattamiseen nähden suojeluskunnille kuuluvan aseistuksen luovuttamisessa. Muuten on kansa yleensä alistunut suurta itsekuria noudattaen kaikkiin hallituksen toimenpiteisiin, jotka on katsottu vain välirauhanehtojen tunnontarkaksi täyttämiseksi samoin kuin se on suhtautunut lojaalisti melkein kumousmaiseen ja äkilliseen sekä uiko- että sisäpoliittiseen suunnanmuutokseen. Kun on liikkunut huhuja mahdollisesta Suomen Aseveljien Liitonkin lakkauttamisesta, on tätä mahdollisuutta kuitenkin pidetty outona ja hämmä-